

კოპენჰაგენს+1 და საქართველოს კანდიდატობა

პროფ. დოქ. ეკატერინე ქარდავა

ჟან მონეს პროფესორი, ასოციაციის „ევროპის დროით“ თავმჯდომარე

სარჩევი

შესავალი	1
1. ევროპული საბჭოს 1993 წლის კოპენჰაგენის დასკვნა	3
2. საქართველო ევროპის სამეზობლო პოლიტიკისა და აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივის ფარგლებში	6
3. ევროპული ინტეგრაციის მემკვიდრეობა და საქართველო ევროპული ასოციაციის პერიოდში	7
4. ევროკავშირში გაფართოების მომავალი და შეჯამება	9

შესავალი

2023 წლის 8 ნოემბერს, ევროკომისიამ გამოაქვეყნა 10 ქვეყნის შეფასების ანგარიშები და გასცა რეკომენდაციები გაფართოების პოლიტიკის თაობაზე (გაფართოების პაკეტი 2023¹). 2023 წლის 14 დეკემბერს, ევროკავშირმა (ევროპულმა საბჭომ) მიიღო გადაწყვეტილება ევროკავშირის გაფართოების თაობაზე. საქართველო მოექცა გაფართოების სივრცეში ათ ქვეყანას შორის და მიენიჭა კანდიდატობის სტატუსი.² ეს უდიდესი ისტორიული დღეა საქართველოს სახელმწიფოსა და ხალხისათვის. ბოლოსდაბოლოს, დიდი ძალისხმევა, შრომა, ბრძოლა, კომპლექსური პოლიტიკური პარადიგმები, გეოპოლიტიკური ასპექტები და დროის სპეციფიკა ერთად შეიკრა და შედეგად კანდიდატობა მოი-

ტანა. ვერ გავეცევით ფაქტს, რომ საქართველოს აქვს ომი რუსეთთან, გაყინული კონფლიქტები, ოკუპირებული ტერიტორიები (აფხაზეთი და ცხინვალის რეგიონი), ძალიან სუსტი საზღვაო ძალაუფლება, არამდგრადი ეროვნული წარმოება, რუსეთიდან ექსპორტირებული კრიმინალი. მიუხედავად ამ ყველაფრისა, ევროკავშირის მხრიდან ერთგვარად „დაირღვა“ რეგიონალიზმის პრინციპი, საქართველო „ამოყვანილ“ იქნა სამხრეთ კავკასიის ქვეყნებიდან, გაფართოების ხაზმა „გადმოლახა“ შავი ზღვა და გადმოლმა საქართველოში ჩამოაღწია. ევროკავშირმა უმაღლესი ერთგულებითა და სტანდარტით იმოქმედა საქართველოსთან მიმართებით. ევროკავშირი ბუნებით მშვიდობისმყოფელია; მისი ფუნდამენტური ფასეულობაა - მშვიდობა და უსაფრთხოება, კონკურენტუნარიანი ბაზარი

¹ European Commission Press release on Enlargement Pack 2023, European Commission Reports, <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/%20en/ip_23_5633>

² European Council Conclusions, 14-15 Dec, 2023, <<https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/european-council/2023/12/14-15/>> <<https://www.consilium.europa.eu/media/68967/european-councilconclusions-14-15-12-2023-en.pdf>>

და მდგრადი ეკონომიკა, მოქალაქეთა კეთილდღეობა და თავისუფლება; ამ ღირებულებებში ევროკავშირმა საქართველოს გამოუცხადა ნდობა და კარგი გაულო ოჯახში შესასვლელად. ოჯახში მიპატიჟება მხოლოდ მოწესრიგებულობასა და სამართლის კარგ ცოდნა-შესრულებასთან არ არის დაკავშირებული. პირიქით, შესაძლოა იყოს გადაცდომებიც, კამათიც, შეცდომებიც, მაგრამ ღირებულებების ერთ ტახტრევანზე უნდა შეგვეძლოს ერთად ჯდომა. ის ფაქტიც, გასათვალისწინებელია, რომ ევროკავშირი ფართოვდება ნელა, 72 წლის განმავლობაში სულ გაანევრიანა 22 სახელმწიფო.³ მეორე მხრივ, ის ნუანსიც გასააზრებელია, რომ ბოლო 31 წლის განმავლობაში საქართველოს არ მიუტოვებია ბრძოლა თავისუფლებისა და ევროპული მომავლისთვის (ეს ბრძოლა გრძელდება დღემდე სხვადასხვა ფორმით) და ამ არჩევანისთვის ყოველი დასჯისა და მიყენებული ჭრილობების მოშუშების შემდეგ, მაინც ევროპისკენ გაიხედა.

საქართველოში, ამჟამად, არაერთგვაროვანი ინფორმაცია ვრცელდება, მათ შორის, დეზინფორმაციულიც, ევროკავშირისა და მისი გაფართოების პოლიტიკის თაობაზე; არაკორექტულად ხორციელდება შედარებები სხვა ქვეყნებთან, განსაკუთრებით უკრაინასა და მოლდოვასთან მიმართებით (არასწორად შეირჩევა შესადარებელი ობიექტები). მეორე მხრივ, კრიტიკული აზრი ევროკავშირის საგარეო პოლიტიკის მიმართ და, ზოგადად, ანალიტიკური გააზრება ევროკავშირში ბოლო ორ დეკადაში მიმდინარე მოვლენებთან დაკავშირებით (მეცნიერებისა და სპეციალისტების მხრიდან) აღიქმება ანტი-ევროპულ ქმედებად. ასეთი პოლარიზებული მიდგომა, ზღუდავს ევროკავშირის მეცნიერულ შესწავლას, ობიექტური ინფორმაციის გავრცელებას, კრიტიკული ხედვის განვითარებას. მნიშვნელოვანია ხაზგასმა იმისა, რომ საქართველოში პოლარიზების პრობლემა მხოლოდ პოლიტიკოსებს არ მიემატება, ზოგადად, საზოგადოება და ხალხი მნიშვნელოვნად (ხშირად აგრესიულად) პოლარიზებულია სასიცოცხლო საკითხების ირგვლივ, აზრის მონოპოლიზების ანდა განსხვავებული აზრის დაუშვებლობის მცდელობით. მაგალითად, აღსანიშნავია პოლარიზება ასეთი ფორმულირებებით: კანდიდატობის სტატუსის მიღება ხელისუფლების დამსახურებაა; კანდიდატობის სტატუსის მიღება ოპოზიციის დამსახურებაა; კანდიდატობის სტატუსის მიღება ხალხის დამსახურებაა; კანდიდატობის სტატუსის მიღება სამოქალაქო სექტორის დამსახურებაა. არადა, როდესაც ევროკავშირი იღებს გადაწყვეტილებას კანდიდატობის სტატუსის მინიჭების თაობაზე (გაფართოების თაობაზე), არსებითად აუცილებელია არსებობდეს შემდეგი ორი ფუნდამენტური და საწყისი პირობა: ქვეყნის ხელისუფლებას უნდა სურდეს ევროკავშირში გაწევრება; ქვეყნის მოსახლეობას/ხალხს უნდა სურდეს ევროკავშირში გაწევრება (აქ კი ნაგულისხმევია სამოქალაქო სექტორიც, პოლიტიკური სპექტრიც და სხვა). ამდენად, ხელისუფლების ნებისა და ხალხის ნების დეკლარირების გარეშე (ამ ერთობლიობის გარეშე) ევროკავშირი არც კი დაიწყებდა საქართველოს საკითხის განხილვას.

ამჟამად, კანდიდატობის სტატუსის მინიჭების კრიტერიუმების საკითხი ყველაზე დიდი განხილვისა და კამათის საგანია საქართველოში. კანდიდატობის სტატუსის მინიჭებისა და გაფართოების გადაწყვეტილება მუდამ იყო უმაღლესი პოლიტიკური დღისწესრიგი ევროკავშირში (შეიცავს რა ისეთ კუმულაციურ ასპექტებს როგორიცაა: გეოპოლიტიკა, ეკონომიკური პოლიტიკა, უსაფრთხოების პოლიტიკა, ფასეულობე-

ირლანდია და დანია; 2. 1981 წ. - საბერძნეთი; 3. 1986 წ. - ესპანეთი და პორტუგალია. 4. 1995 წ. - ავსტრია, ფინეთი, შვედეთი. 5. 2004 წ. - უნგრეთი, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვაკია, სლოვენია, ლატვია, ლიეტუვა, ესტონეთი, მალტა, კვიპროსი. 6. 2007 წ. - უნგრეთი, რუმინეთი. 7. 2013 - ხორვატია. (დიდი ბრიტანეთი გავიდა ევროკავშირიდან). ამჟამად, ევროკავშირში 27 სახელმწიფოა.

³ ევროკავშირი (ევროგაერთიანება) ფუნქციონირებს ფოლადისა და ქვანახშირის ევროპული გაერთიანების ხელშეკრულების ხელმოწერის თარიღიდან (1951 წ.), რომელიც განვითარდა 1957 წლის ევროპის ეკონომიკური გაერთიანებისა და ევრატიომის ხელშეკრულებების ხელმოწერით. იგი დააარსა 6 სახელმწიფომ: საფრანგეთი, გერმანია, იტალია, ბელგია, ნიდერლანდები და ლუქსემბურგი. სულ შვიდჯერ გაფართოვდა: 1. 1973 წ. - დიდი ბრიტანეთი,

ირლანდია და დანია; 2. 1981 წ. - საბერძნეთი; 3. 1986 წ. - ესპანეთი და პორტუგალია. 4. 1995 წ. - ავსტრია, ფინეთი, შვედეთი. 5. 2004 წ. - უნგრეთი, პოლონეთი, ჩეხეთი, სლოვაკია, სლოვენია, ლატვია, ლიეტუვა, ესტონეთი, მალტა, კვიპროსი. 6. 2007 წ. - უნგრეთი, რუმინეთი. 7. 2013 - ხორვატია. (დიდი ბრიტანეთი გავიდა ევროკავშირიდან). ამჟამად, ევროკავშირში 27 სახელმწიფოა.

ბის პოლიტიკა). რომ მოვიშველიოთ აზრი გარედან (უცხოეთიდან) და არა საქართველოდან, საერთაშორისო და უსაფრთხოების საკითხების გერმანული ინსტიტუტის მიერ გამოქვეყნებულ სტატიაში აღნიშნულია, რომ:

მას შემდეგ, რაც რუსეთის სრულმასშტაბიანი შეჭრა განხორციელდა უკრაინაში, ბრიუსელი მიხვდა, რომ გაფართოება ნიშნავს გაფართოებას სტრატეგიულად მნიშვნელოვან რეგიონებში... დასავლეთ ბალკანეთის ქვეყნების უმეტესობაში რეფორმების იმპულსის მცირე მტკიცებულება არსებობს - განსხვავებით მოლდოვისგან და, თუნდაც ომის პირობებში, უკრაინაში. არანაკლებ ამ მიზეზით, ევროკავშირი აგრძელებს გაფართოების პროცესის თანდათანობით განვითარებას... რაც შეეხება საქართველოს, მისი [ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკასთან] თანხვედრის მაჩვენებელი ასახავს მის ბალანსირებულ პოლიტიკას რუსეთის მიმართ, მაშინ როცა სერბეთი წლების განმავლობაში ავითარებს ინტენსიურ ურთიერთობებს რუსეთთან და ჩინეთთან, ზოგჯერ პროვოკაციულად, განევრიანების მოლაპარაკებებთან ერთად. პრეზიდენტ ალექსანდრ ვუჩიჩის დროს ბელგრადის საშინაო და საგარეო პოლიტიკა არც ყოვლისმომცველია და არც თანმიმდევრულად არის მიმართული ევროკავშირის წევრობისკენ. უფრო მეტიც, სერბეთი ერთადერთი ქვეყანაა დასავლეთ ბალკანეთში, რომელიც არ შეუერთდა ბრიუსელის სანქციებს რუსეთის წინააღმდეგ.⁴

ზემოაღნიშნული მწირი მონახაზი უფრო აკადემიურ-სამართლებრივ სიბრტყეში რომ გადაიზარდოს, ქვემოთ განხილული იქნება 1993 წლის 21-22 ივნისის კოპენჰაგენში, ევროპული საბჭოს მიერ მიღებული დოკუმენტი და ევროკომისიის სხვა ოფიციალური წყაროები. ამ დოკუმენტების განხილვა მეტად ღიას და გამჭვირ-

ვალეს გახდის ევროკავშირის გაფართოების პოლიტიკის ზოგიერთ შტრიხს, გაამარტივებს საქართველოს გაფართოების სივრცეში ჩართვის კომპლექსურობის შემეცნებას.

1. ევროპული საბჭოს 1993 წლის კოპენჰაგენის დასკვნა

1993 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტი⁵ შედგება რამდენიმე ნაწილისგან, კერძოდ:

1. ზრდა, კონკურენტუნარიანობა და უმუშევრობა

2. ერთიანი ბაზარი და საერთო პოლიტიკები

3. GATT⁶

4. გაფართოება

5. მალტასა და კვიპროსთან ურთიერთობა

6. თურქეთთან ურთიერთობა

7. ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნებთან ურთიერთობა

8. ევროპაში სტაბილურობის აქტი

9. რუსეთი

10. უკრაინა

11. ყოფილი იუგოსლავია

12. ურთიერთობა მალარიის⁷ ქვეყნებთან

13. საგარეო საქმეთა მინისტრების შეთანხმება

14. საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკა - მოსამზადებელი სამუშაოები უსაფრთხოების მიმართულებით

15. გაერთიანება - უფრო ახლოს თავის მოქალაქეებთან

16. თაღლითობა, რომელიც გავლენას ახდებს გაერთიანებაზე

17. რასიზმი და ქსენოფობია

დანართი 1-ლი: 21-ე საუკუნეში შესვლა - ორიენტაციები ევროპაში ეკონომიკური განახლებისთვის

დანართი მე-2: თანამშრომლობა ასოცირებულ ქვეყნებთან - მიმართული განევრიანების მიზნისკენ

⁴ Lippert Barbara, The EU Is Set to Add Gradualist Elements to Its Enlargement Doctrine, German Institute for International and Security Affairs, #1, Jan, 2024, <<https://www.swp-berlin.org/10.18449/2024C01/>> <https://www.swp-berlin.org/publications/products/comments/2024C01_EU_Enlargement.pdf>

EUROPEAN COUNCIL IN COPENHAGEN 21-22 JUNE 1993, CONCLUSIONS OF THE PRESIDENCY, <<https://www.consilium.europa.eu/media/21225/72921.pdf>>

⁶ ვაჭრობისა და ტარიფების გენერალური შეთანხმება.

⁷ აფრიკული ქვეყნები (გარკვეული სპეციფიკით და შერჩევით).

დანართი მე-3: დეკლარაცია ბოსნია-ჰერცეგოვინას შესახებ

დანართი 4: საგარეო საქმეთა მინისტრების შეთანხმება

ზემოჩამოყალიბებული სტრუქტურა კარგად ასახავს 90-იანი წლების ევროკავშირის პრიორიტეტებს, ამოცანებს და გამოწვევებს. ამ დოკუმენტით გადანყდა ევროკავშირის სამომავლო განვითარების პოლიტიკა, რომელსაც მოჰყვა ევროკავშირის გაფართოების მეხუთე, მეექვსე და მეშვიდე ტალღები. 1993 წელს, ევროკავშირის გაფართოების თაობაზე გადანყვეტილება მიღებულ იქნა დიდი ცვლილებების ხანაში: ბერლინის კედლის დანგრევა, საბჭოთა კავშირის დაშლა, საბჭოთა ბლოკის მოშლა, ახალი სახელმწიფოების აღმოცენება და დამოუკიდებლობა. კოპენჰაგენის დოკუმენტის მიღების დროისთვის **ავსტრია, ფინეთი და შვედეთი** უკვე განევრიანების კანდიდატი ქვეყნები იყვნენ, მათთან უკვე მიმდინარეობდა მოლაპარაკებები და გადანყვეტილიც იყო გაფართოება 1995 წელს. ამდენად, კოპენჰაგენის დოკუმენტი (და მის საფუძველზე ჩამოყალიბებული გაფართოების ახალი კრიტერიუმები) ფაქტობრივად შეეხებოდა პოსტ-საბჭოთა სივრცის ქვეყნებს და მათ სამომავლო განევრებას. დოკუმენტი ადასტურებს, რომ ამ პერიოდში უკვე განიხილება **მალტასა და კვიპროსის** მიმართულებით გაფართოება; სპეციალური ყურადღებაა გამახვილებული **თურქეთის** მიერ ასოცირების შეთანხმების შესრულების ეფექტურობის უზრუნველყოფაზე; დოკუმენტი ამკვიდრებს ტერმინს **“ევროპული შეთანხმებები”** და „ასოცირებული ქვეყნები“. **ასოცირებული ქვეყნები** განმარტებულია შემდეგნაირად: ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, რომლებთანაც უკვე

დაიდო ან დაგეგმილია ევროპული შეთანხმებები ედინბურგის ევროპული საბჭოს მოწოდების საფუძველზე⁸. ედინბურგის 1992 წლის ევროპული საბჭოს გადანყვეტილება კი მიუთითებს ევროკომისიის 1992 წლის ანგარიშზე⁹, რომლის თანახმად უახლოეს ათწლეულში გაერთიანების ურთიერთობის ძირითადი ჩარჩო იქნება დაინტერესებულ ქვეყნებთან ევროპული შეთანხმებების გაფორმება. აქ აღნიშნულია, რომ მაღალი პოლიტიკური დიალოგი **ვიშეგრადის ქვეყნებთან** დაწყებულია; აუცილებელია მომზადდეს **ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის (CEE) ქვეყნები** ევროპული ინტეგრაციისათვის. ევროპულ შეთანხმებებს აქვთ საგარეო პოლიტიკის განზომილება; ახალი ურთიერთობები **CEE ქვეყნებისკენ** წოდებულია როგორც „დაბრუნება ევროპაში“. აქვე აღნიშნულია, რომ ევროპული შეთანხმებები ითხოვს კანონმდებლობის აპროქსიმაციას (*approximation of legislation*) იმისათვის, რომ უზრუნველყოფილ იქნას ეკონომიკური ინტეგრაცია. სამართლებრივი გარემო მამოძრავებელი ძალაა უცხოური ინვესტიციებისა და გაუმჯობესებული გაერთიანების ბაზრისთვის. ხაზგასმულია რომ **PHARE**¹⁰ იქნება მთავარი ინსტრუმენტი ეკონომიკური და ტექნიკური დახმარებისა ევროპული შეთანხმებების ფარგლებში. 1993-1997 წლებში კი PHARE-ს დახმარების მიმღები ქვეყნების იყვნენ: **ალბანეთი, ბოსნია და ჰერცეგოვინა, ჩეხეთი, ბულგარეთი, ესტონეთი, უნგრეთი, ლიეტუვა, პოლონეთი, რუმინეთი, სლოვაკია, სლოვენია, ესტონეთი, FYROM**^{11,12} კომისიის 1992 წლის დოკუმენტში ასევე აღნიშნულია, რომ CEE ქვეყნებთან ევროპული შეთანხმებების ფარგლებში თანამშრომლობის გარდა აუცილებელია იმის

⁸ European Council in Edinburgh, 11-12 Dec, 1992, Conclusions, <https://www.consilium.europa.eu/media/20492/1992_december_-_edinburgh__eng_.pdf>

⁹ European Commission, TOWARDS A CLOSER ASSOCIATION WITH THE COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE, Report by the Commission to the European Council Edinburgh, 11-12 December 1992 <<https://op.europa.eu/en/publication-detail/>-

/publication/45ecfd2a-0ff3-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en>

¹⁰ European Community Programme which channels Economic and Technical Assistance to the countries of Central and Eastern Europe.

¹¹ former Yugoslav Republic of Macedonia.

¹² European Commission, The Phare Programme Annual Report, 24.03.1998, < <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:51998DC0178&rid=>>

გააზრება, თუ როგორ გაფართოვდეს ურთიერთობები ამ ჩარჩოს მიღმა¹³.

გაგება იმისა, თუ ვის მიიჩნევდა ევროკავშირი 1993 წლის კოპენჰაგენის სამიტზე ასოცირებულ ქვეყნებად (სამომავლო გაფართოების მიზნით), ძალიან მნიშვნელოვანია. ამიტომაც იქნა მოხმობილი ზემოთ 1992 წლის ევროკომისიის დოკუმენტი. ევროპულმა საბჭომ კოპენჰაგენში გადაწყვიტა შემდეგი: „ევროპული საბჭო დღეს თანხმდება, რომ ასოცირებული ცენტრალური და აღმოსავლეთ ევროპის ქვეყნები, რომლებსაც ეს სურთ, გახდებიან ევროკავშირის წევრები. განეწიანება მოხდება მაშინვე, როგორც კი ასოცირებული ქვეყანა შეძლებს აიღოს წევრობის ვალდებულებები ეკონომიკური და პოლიტიკური პირობების დაკმაყოფილებით.“ პირობები კი იყო შემდეგი: „სტაბილური ინსტიტუციები, რომლებიც უზრუნველყოფენ დემოკრატიას, კანონის უზენაესობა, ადამიანის უფლებები და უმცირესობათა პატივისცემა და დაცვა, ფუნქციონირებადი საბაზრო ეკონომიკა, კონკურენტული ზენოლისა და ბაზრის ძალებთან გამკლავების უნარი ევროკავშირში, წევრობის ვალდებულებების აღების უნარი, მათ შორის პოლიტიკური, ეკონომიკური და მონეტარული კავშირის მიზნების დაცვა.“ ზუსტად ეს პირობებია კოპენჰაგენის კრიტერიუმები, რომლებიც წოდებულია როგორც ევროკავშირში განეწიების პოლიტიკური, ეკონომიკური და სამართლებრივი კრიტერიუმები. ევროკავშირმა 1993 წლის დოკუმენტით მიღებული გადაწყვეტილება მოიყვანა სისრულეში და CEE ქვეყნები გააწევრიანა. გაფართოება არის ორმხრივი პროცესი: ქვეყანას უნდა სურდეს ევროკავშირში განეწიანება, ჰქონდეს უნარი და ნება, მიიღოს კოპენჰაგენის პირობები. ევროკავშირმა კი თავის მხრივ უნდა მიიღოს გადაწყვეტილება ისეთ გაფართოებაზე, რაც სასარგებლო და უსაფრთხო იქნება ა) ევ-

როკავშირის საერთო ევროპული პოლიტიკისთვის, ბ) წევრი ქვეყნების ინტერესებისა და გ) გასაწევრიანებელი ქვეყნისთვის.

კოპენჰაგენის 1993 წლის დოკუმენტმა ყურადღება გაამახვილა სხვა ქვეყნებზეც, არა მხოლოდ ევროპული შეთანხმებების ქვეშ ნაგულისხმევ ასოცირებული ქვეყნებზე. დოკუმენტი ეხება სხვა CEE ქვეყნებს, კერძოდ, ალბანეთს, აგრეთვე, ბალტიის ქვეყნებს, უკრაინას, ყოფილი იუგოსლავიის ქვეყანას ბოსნია-ჰერცეგოვინას. მეტიც, კოპენჰაგენის დოკუმენტი ეხება რუსეთის ფედერაციას, აღინიშნულია რა შემდეგით:

ევროპული საბჭო მიესალმა რუსეთთან პარტნიორობისა და თანამშრომლობის შეთანხმების შესახებ მოლაპარაკებებში ბოლო დროს მიღწეულ პროგრესს. გამოთქვამს იმედს ასეთი შეთანხმების დადებასთან დაკავშირებით, იმ მიზნით, რომ გაერთიანებასა და რუსეთს შორის სახელშეკრულებო ურთიერთობები ასახავს იმ პოლიტიკურ და ეკონომიკურ როლს, რომელსაც რუსეთი ასრულებს საერთაშორისო არენაზე... ევროპული საბჭო მოუთმენლად ელის რუსეთთან მჭიდრო თანამშრომლობის გაგრძელებას პოლიტიკურ სფეროში, რათა ერთობლივი წვლილი შეიტანონ საერთაშორისო კრიზისების მოგვარებაში. ეს განიხილება, როგორც არსებითი წვლილი მშვიდობისა და სტაბილურობისთვის ევროპასა და მსოფლიოში.

კოპენჰაგენის დოკუმენტი, ასევე, ეხება აფრიკის ქვეყნებთან თანამშრომლობას, კონკრეტულად ასახელებს რა ქვეყნებს და მათთან ურთიერთობის სპეციფიკას.

1993 წლის კოპენჰაგენის დოკუმენტი არ ეხება საქართველოს. აქ, ზოგადად, აღინიშნულია, რომ ევროგაერთიანება ეხმარება საბჭოთა კავშირის ყოფილ წევრებს.

ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, 90-იან წლებში ევროკავშირმა ერთგვარად შემოიხაზა გაფართოების რკალი და დაასახელა ყვე-

¹³ See part 3 - BEYOND THE EUROPE AGREEMENTS, European Commission, TOWARDS A CLOSER ASSOCIATION WITH THE COUNTRIES OF CENTRAL AND EASTERN EUROPE, Report by the Commission to the European Council Edinburgh, 11-12 December 1992

<<https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/45ecfd2a-0ff3-11ea-8c1f-01aa75ed71a1/language-en>>

ლა ის ქვეყანა და გეოგრაფიული მიმართულება, რომელიც დღეს უკვე ევროკავშირის წევრია და 2023 წლის გაფართოების პაკეტის ბენეფიციარია, გარდა საქართველოსი. საქართველო ამ დროს არც იყო მოაზრებული და ნაგულისხმევიც. კოპენჰაგენის დოკუმენტით, ევროკავშირმა რუსეთს შესთავაზა მშვიდობისა და კრიზის მართვის სფეროში ერთობლივი თანამშრომლობა (ამ დროს კი საქართველოში შეიარაღებული კონფლიქტი ცხინვალის რეგიონში უკვე იყო მომხდარი და მიმდინარეობდა შეიარაღებული კონფლიქტი აფხაზეთში); კოპენჰაგენის დოკუმენტით, ევროკავშირმა აფრიკის ქვეყნებთან სავაჭრო და სხვა სფეროებში კავშირების გაღრმავების შტრიხებიც განსაზღვრა. კოპენჰაგენის დოკუმენტში შავი ზღვის ყველა ქვეყანა (პირდაპირ თუ ირიბად) ნახსენები, მაგრამ არა საქართველო. ამიტომაც, 2023 წლის 14 დეკემბრის ევროპული საბჭოს გადაწყვეტილებას შეგვიძლია ვუწოდოთ „კოპენჰაგენს+1“ და „პოლიტიკური სასწაული“ საქართველოს მიმართ.

2. საქართველო ევროპის სამეზობლო პოლიტიკისა და აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივის ფარგლებში

ევროკავშირში გაწევრებისას ხშირად მსჯელობენ გეოგრაფიულ კრიტერიუმზეც. 1987 წელს მაროკომ მიმართა ევროკავშირს გაწევრებისთვის. განცხადება უარყოფილ იქნა იმ საფუძვლით, რომ მაროკო არ არის „ევროპული“ ქვეყანა. ევროპარლამენტის განმარტებით, ევ-

როკავშირის შესახებ ხელშეკრულებით მოთხოვნილი გაწევრების კრიტერიუმი, - ქვეყანა უნდა იყოს ევროპული, - შესაძლებელია განმარტებულ იქნას სხვადასხვა - გეოგრაფიულ, კულტურულ, პოლიტიკურ კონტექსტში, რამეთუ არ არსებობს ერთგვაროვანი გაგება ამ კრიტერიუმისა [„ევროპული“¹⁴]. თურქეთთან, რომელიც აზიაშია, დაიდო ასოცირების შეთანხმება, თუმცა, მიჩნეულია, რომ თურქეთი ისტორიულად „ევროპული კონცერტის“ ნაწილია. თითოეული შემთხვევა პოლიტიკური შეფასების საგანია.¹⁵ ეს პოლიტიკური შეფასებები, რა თქმა უნდა, სხვადასხვა ფაქტორზეა დაშენებული და ხშირად დროისა და სივრცის მიხედვით განსხვავდება.

ევროკომისიამ, როცა 2003 წელს გამოსცა კომუნიკე უფრო ფართო ევროპის შესახებ და დაუდო საფუძველი ევროპის სამეზობლო პოლიტიკას (ENP), სქოლიოში მიუთითა, რომ სამხრეთ კავკასია, მისი მდებარეობიდან გამომდინარე ამ ინიციატივის გეოგრაფიის ფარგლებს მიღმაა.¹⁶ ამდენად, 2000-იან წლებშიც, აქაც (ევროპის სამეზობლო პოლიტიკაშიც) არ არის საქართველო ნაგულისხმევი. უკრაინა და მოლდოვა კი ამ დოკუმენტით განსაკუთრებულად საყურადღებო ქვეყნებია და ისინი განიხილებიან როგორც ინიციატივის ბენეფიციარები. მოგვიანებით, კომისია, 2004 წელს გასცემს რეკომენდაციას, რომ საქართველო, სომხეთი და აზერბაიჯანი (სამხრეთ კავკასია) ჩაერთოს ევროპის სამეზობლო პოლიტიკაში.¹⁷ ზოგადად, ხაზგასასმელია, რომ უკრაინა, მოლდოვა და საქართველო ევროპული ინტეგრაციისა და ევრო-

¹⁴ Niessen Annie, A History of the States' Europeanness from the EEC/EU Institutions' Perspective: (Re)considering the Current Relevance of the Institutional Interpretations in Light of the Recent Crises, EUSA International Biennial Conference, 2019, <file:///C:/Users/EKA/Downloads/NIESSEN%20A._Paper%20EUSA%20Conference_Denver%202019.pdf>

¹⁵ European Parliament, Briefing No 23, Legal questions of enlargement, <https://www.europarl.europa.eu/enlargement/briefings/23a2_en.htm>

¹⁶ COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE COUNCIL AND THE EUROPEAN PARLIAMENT Wider

Europe — Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, 11.03.2003, p.4, <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0104>>

¹⁷ European Commission, COMMUNICATION FROM THE COMMISSION European Neighbourhood Policy, 12.05.2004, <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2019-01/2004_communication_from_the_commission_-_european_neighbourhood_policy_-_strategy_paper.pdf>

კავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკის ლოგიკური ჯაჭვში ლოგიკურ თანმიმდევრობას იკავებდნენ რესურსების, გეოპოლიტიკის, გეოგრაფიის თვალსაზრისით, რაც არ ნიშნავს საქართველოს ჩამორჩენას ან წარუმატებლობას, არამედ ნიშნავს ევროკავშირის პოლიტიკის ხედვისა და ქმედებების თანმიმდევრობას (ამას ადასტურებს კოპენჰაგენის დოკუმენტიც, ევროკომისიის 2003 წლის კომუნიკაც, გეოგრაფიული განგრძობადობისა და უწყვეტობის ფაქტიც და სხვაც). ეს საკითხი მუდამ იყო რაციონალურად და სწორად გააზრებული საქართველოს პოლიტიკაშიც, ესმოდათ რა ამ ლოგიკის ჯაჭვის დაურღვევლობისა. ევროკავშირის პრაქტიკა, გაფართოვდეს სახმელეთო გაგრძელებით და შექმნას პოლიტიკური, კულტურული და ეკონომიკური ერთიანობა (განსაკუთრებით თავისუფალი გადაადგილების სივრცე და შიდა ბაზარი ერთიანი საბაჟო კავშირით), მყარად დაკავშირებულია გეოგრაფიული ერთიანობის, უწყვეტობისა და განგრძობადობის პრინციპთან. ამიტომაც, როგორც არ უნდა მიაჩნდეს საქართველოს ხალხის ნაწილს, რომ საქართველო ევროპასთან დაახლოების პოლიტიკაში უფრო დანინაურებული ქვეყანაა, ევროკავშირის გაფართოების პოლიტიკის ლოგიკა ვერ დაიწყებოდა ზღვისგაღმოსავლეთი საქართველოთი, არამედ მუდამ იქნებოდა და იქნება მარშრუტზე - უკრაინა, მოლდოვა, საქართველო. (შენიშვნა: ვინც არაპოლარიზებულიად დაინტერესებულია ამ სამი ქვეყნის ევროპული ინტეგრაციის რეალური შეფასებებით, კარგი იქნება გაეცნოს და შეადაროს ევროკომისიის 2023 წლის 8 ნოემბრის ანგარიშები ამ ქვეყნების შესახებ¹⁸).

გარდა ზემოაღნიშნულისა, ევროკავშირის ახასიათებს გაფართოების პოლიტიკაში რეგიონალიზმის პრინციპი, მაგალითად, გაფართოება ჩრდილოეთით, გაფართოება სამხრეთით, გაფართოება აღმოსავლეთით. როგორც, 2003 წლისა და 2004 წლის ევროპის სამეზობლო პოლიტიკის დოკუმენტებშია აღნიშნული, ასევე, შემდგომშიც არაერთ დოკუმენტში საქართველო ნახსენებია სომხეთთან და აზერბაიჯანთან ერთობლობაში, როგორც სამხრეთ კავკასიის ქვეყანა. თუმცა საქართველოს ევროპული პროგრესის გათვალისწინებით (აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივის ფარგლებში/EaP 2009 წლიდან), საქართველო მიჩნეულია აღმოსავლეთ პარტნიორ ქვეყანად (სხვა 5 ქვეყანასთან ერთად), ხოლო ასოცირების შეთანხმების დადების შემდეგ (2014 წ.), საქართველო პრაქტიკულად გადაადგილდა ასოცირების ტრიოს რიგში (უკრაინა, მოლდოვა, საქართველო) და ერთგვრად გაემიჯნა სომხეთსა და აზერბაიჯანს.

3. ევროპული ინტეგრაციის მემკვიდრეობა და საქართველო ევროპული ასოცირების პერიოდში

2019 წელს ევროკავშირსა და საქართველოს შორის საპარლამენტო ასოცირების კომიტეტის განცხადებაში აღინიშნა, რომ EaP+მა¹⁹ გახსნა ახალი შესაძლებლობა ევროკავშირის წევრობისკენ.²⁰ 2020 წელს, საქართველოს სამთავრობო პროგრამის ნაწილი გახდა ევროკავშირში გაწევრების განცხადებისთვის მზადება 2024 წლისთვის.²¹ 2021 წლის მაისს, კიევში შედგა ასოცირების ტრიოს საგარეო საქმეთა მინისტრების დონეზე ურთიერთგაგების მემორანდუმის ხელმოწერა²², სადაც აღნიშნულია, რომ ქვეყნები

¹⁸ European Commission, Progress reports 8 Nov, 2023, Enlargement Pack 2023, < https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/strategy-and-reports_en>

¹⁹ EaP - აღმოსავლეთ პარტნიორობის ინიციატივა, რომელიც მოიცავს ევროკავშირსა და ექვს აღმოსავლეთ პარტნიორ ქვეყნებს შორის თანამშრომლობას (საქართველო, უკრაინა, მოლდოვა, ბელარუსი, სომხეთი, აზერბაიჯანი), დეკლარაციას ხელი მოეწერა პრაღაში, 2009 წელს.

<https://www.consilium.europa.eu/media/31797/2009_eap_declaration.pdf>

²⁰ <<https://parliament.ge/en/media/news/the-positive-assessment-of-the-activity-of-georgia-for-2014-2018-by-the-eu-georgia-parliamentary-association-committee>>

²¹ <https://www.gov.ge/files/68_78117_645287_govprogramme2021-2024.pdf>

²² Memorandum of Understanding between the Ministry of Foreign Affairs of Georgia, the Ministry of Foreign Affairs and European Integration of the Republic of Moldova and

(უკრაინა, მოლდოვა, საქართველო) კოორდინირებულად იმოქმედებენ და განავითარებენ ევროკავშირის ინსტიტუტებთან დიალოგის პოლიტიკას და ურთიერთთანამშრომლობას ევროკავშირში განევრების მიზნით. 2022 წელს რუსეთის ფედერაცია ხელახლა თავს დაესხა უკრაინას და წამოიწყო საომარი მოქმედებები. 2022 წელს უკრაინამ, მოლდოვამ, საქართველომ ერთმანეთის თანმიმდევრობით მიმართეს ევროკავშირს განევრების თაობაზე განცხადებით. 2022 წელსვე ევროპული საბჭოს გადაწყვეტილებით, უკრაინასა და მოლდოვას მიენიჭა კანდიდატობის სტატუსი, საქართველოს კი პოტენციური კანდიდატობის სტატუსი.²³ ერთ წელში კი ევროპულმა საბჭომ მიიღო გადაწყვეტილება უკრაინასა და მოლდოვასთან დაიწყო განევრების მოლაპარაკებები, საქართველოს კი მიენიჭა კანდიდატის სტატუსი.

ამჟამად, უკრაინასა და მოლდოვას აქვთ ერთი საფეხურით დაწინაურებული მდგომარეობა (რაც, ბუნებრივია და ზემოთ ახსნილია).

კანდიდატობის სტატუსის მინიჭებისა და გაფართოების თაობაზე გადაწყვეტილება ევროკავშირში ერთ-ერთი ყველაზე დიდი პოლიტიკური დღის წესრიგია, რომელიც ამავდროულად წარმოადგენს ევროკავშირის თითოეული წევრი ქვეყნის განსაკუთრებული უმაღლესი ეროვნული ინტერესის საგანს. გაფართოების გადაწყვეტილება არსებითად უნდა კრავდეს ევროკავშირის საერთო ევროპულ ინტერესებსა და ევროკავშირის წევრი ქვეყნების ეროვნულ ინტერესებს. აქ, ყველაზე დიდი სტანდარტით უნდა მუდგენდებოდეს სუპრანაციონალური და ნაციონალური, საკავშირო და ეროვნული ერთიანობა და ჰარმონია. **გაფართოების შესახებ გადაწყვეტილება ვერ დავინროვდება წმინდა სამართლებრივ დონემდე და ევროპული დაახლოების თუნდაც ძალიან წარმატებული ნიშნულები ვერ შექმნის პრიმატს/უპირატესობას იმ მაღალ ინტერესებზე, როგორიცაა გეოპოლი-**

ტიკა, ეკონომიკური პოლიტიკა, უსაფრთხოების პოლიტიკა, ფასეულობების თანხვედრის პოლიტიკა. თუ კარგად გავიაზრებთ ევროკავშირის საგარეო პოლიტიკის შტრიხებს და გაფართოების ინტერესებს კოპენჰაგენის დოკუმენტის შემდეგ, საქართველოს მიმართ ევროკავშირის მხრიდან გადანყვეტილების მიღება კომპლექსური და რთული იყო. საქართველო მოქცეულია შავი ზღვის ჰეგემონი სახელმწიფოების ინტერესებს შორის (რუსეთი და თურქეთი), საქართველოს ტერიტორიები ოკუპირებულია; საქართველო სამხრეთ კავკასიის რეგიონის ქვეყანაა (გასათვალისწინებელია სომხეთისა და აზერბაიჯანის კონტექსტი და მათი ინტერესებიც); საქართველოს არ აქვს მდგრადი, კონკურენტუნარიანი და ინდუსტრიული ეროვნული წარმოება და ეკონომიკა; საქართველო ენერგეტიკულად (და სხვა სფეროშიც) დამოკიდებულია რუსეთზე; საქართველოში ადამიანების კეთილდღეობის ზრდის ნიშნული დაბალია, ემიგრაცია დიდია, სამომხმარებლო ფასები მნიშვნელოვნად აჭარბებს „გონივრულს“; საქართველოში უკიდურესი პოლიტიკური პოლარიზებაა; ევროკავშირის (და სხვა სუბიექტების) რეკომენდაციების შესრულების ზოგიერთ ასპექტს პოლიტიზირებული ბუნება აქვს; ევროკავშირის საგარეო და უსაფრთხოების პოლიტიკასთან საქართველოს პოლიტიკის თანხვედრა იმაზე ნაკლებია, ვიდრე უკრაინისა და მოლდოვასი; შედეგად, 2022 წელს ევროკავშირმა საქართველოს წინაშე დააყენა 12 პირობა პოტენციური კანდიდატობის საქართველოსთვის მინიჭებასთან ერთად. (ის ფაქტი, რომ საქართველოს ბევრი ვალდებულია აქვს შესრულებული ასოცირების შეთანხმების ფარგლებში, ხშირ შემთხვევაში სხვა ქვეყნებზე უკეთ და აქვს მიღწევები, ევროკავშირის მხრიდან უგულვებელყოფილი არ არის, პირიქით დოკუმენტურად დადასტურებულია, მაგრამ როგორც ზემოთ აღინიშნა, გაფართოების პოლიტიკა იმაზე მაღლა დგას, ვიდრე კონკრეტული ვალდებულებების კარგად შესრულება).

the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine On Establishing Enhanced Cooperation on European Integration – the “Association Trio”, 2021. <<https://mfa.gov.md/ro/content/memorandum->

understanding-between-ministry-foreign-affairs-ukraine-ministry-foreign-affairs>

²³ European Council, 23-24 June 2022, Conclusions, <<https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf>>

მეორე მხრივ, საქართველომ, დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ, შექმნა თავისი ინდივიდუალიზირებისა და გამორჩეულობის „ხმაურიანი და ჟღერადი“ პოლიტიკა - საერთაშორისო, ევროკავშირისა და რეგიონულ პროექტებში აქტიური მონაწილეობა, ენერგო დივერსიფიცირების პროგრამებში ჩართვა, საერთაშორისო ხელშეკრულებებთან, კონვენციებთან, შეთანხმებებთან მიერთება, საერთაშორისო ორგანიზაციებში გაწევრება (90-იანი წლიდან), პროგრესისადმი მიდრეკილება, რეფორმების შოკები, ინოვაციური მიდგომები, იდეოლოგიურ-სტრატეგიული კომუნიკაცია, კორუფციასთან ბრძოლა (2004 წლიდან), რუსეთის მხრიდან უკიდურესი ზეწოლის დაძლევა, მრავალხმოვანი მოსახლეობის წინააღმდეგობების გადალახვა, პროვოკაციებთან გამკლავება, ოკუპაციით გამოწვეული უმძიმესი შედეგების შემსუბუქება და მართვა, სამართლებრივი აპროქსიმაციის უწყვეტობა (2014 წლიდან). ამას ემატება, ევროპული ფასეულობებისთვის უწყვეტი მოძრაობა, თავისუფლებისთვის დაუმორჩილებელი ბრძოლა, რამდენიმე ომი რუსეთის ფედერაცია-სთან. რა თქმა უნდა, ევროპული ინტეგრაციის 28 წლიან პერიოდში ევროკომისიის მხრიდან იყო არა ერთი მძიმე რეკომენდაციები და შენიშვნები,²⁴ თუმცა ამავდროულად, საქართველოს სახელმწიფოს და ქართველ ხალხს მიიჩნევდნენ რეფორმებისა და გამძლეობის მოდელად. **საქართველომ ურყევად შეინარჩუნა ევროპული განვითარების ვექტორი და ოფიციალური ევრო-ატლანტიკური ინტეგრაციის პოლიტიკა ხელისუფლების ცვლილებებთან ერთად²⁵ არ შეცვლილა. მემკვიდრეობა შენარჩუნებულია.**

ამ პოლიტიკურ სცენარში, ევროკავშირმა და საქართველომ ერთმანეთის მიმართ დიდი

ერთგულების აქტი განახორციელეს. ერთი მხრივ, რუსეთის მუქარის, მშვიდობის საწინააღმდეგო საფრთხეების გარემოში და უკრაინაში მიმდინარე ომის გამო ეკონომიკური, ჰუმანიტარული და სოციალური გამოწვევების ქვეშ მყოფმა ევროკავშირმა და, მეორე მხრივ, რუსეთის შანტაჟის, ომისა და დაშინების ქვეშ მყოფმა ოკუპირებულმა საქართველომ გადალახეს ერთმანეთის მიმართ ყველა პრეტენზია და წინააღმდეგობა, და ევროკავშირმა მიიღო ყველაზე შორსმომავალი, ყველაზე ფასეულობითი, ყველაზე ვაჟკაცური და ყველაზე მაღალი სტანდარტის საშინაო და საგარეო პოლიტიკური გადაწყვეტილება - საქართველოსთვის კანდიდატობის სტატუსის მინიჭების თაობაზე.

4. ევროკავშირში გაფართოების მომავალი და შეჯამება

2023 წლის 14 დეკემბერს ევროკავშირმა მიიღო გაფართოების ახალი პოლიტიკა და 10 სახელმწიფო მოაქცია გაწევრების სივრცეში. ეს პასუხისმგებლობას უზრდის არამხოლოდ გაფართოების ქვეყნებს, არამედ, ევროკავშირსაც. დიახ, **ევროკავშირმა მიიღო პოლიტიკური და ფასეულობითი გადაწყვეტილება ომში მყოფი უკრაინის, ნეიტრალური და დსთ-ს წევრი მოლდოვას, სუსტი პროგრესის მქონე დასავლეთ ბალკანეთის ქვეყნების და ზღვისგადმოღმა მყოფი საქართველოს მიმართ, მაგრამ ამიერიდან, ევროკავშირი აძლიერებს მონიტორინგს და ქვეყნების მხრიდან პირობების შესრულების დინამიკას აფასებას/შეაფასებს 6 კლასტერისა და 35 თავის²⁶ სტრუქტურის შესაბამისად.**

ამავდროულად, ევროკავშირი, 2021/1529 რეგულაციის შესაბამისად, განეწესებამდე დახმარების ინსტრუმენტის (IPA III)²⁷ საფუძველზე,

²⁴ დაწყებული 1996 წლიდან, როცა ევროკავშირმა და საქართველომ დადეს თანამშრომლობისა და პარტნიორობის შესახებ შეთანხმება (PCA), ვიდრე დღემდე. განსაკუთრებით, გამჭირვალეა ევროპული ინტეგრაციის დინამიკა ევროკომისიის მიერ საქართველოს ყოველწლიურ შეფასებებში, რაც მზადდებოდა და ქვეყნდებოდა 2007 წლიდან.

²⁵ საქართველოს სახელმწიფო და ხალხი უკიდურესი პოლარიზების მაგალითია. ყოველი ახალი და მომდევნო ხელისუფალი დამოუკიდებლობის

ალიარების შემდეგ, არ თანამშრომლობს წინა ხელისუფალთან, არ ალიარებს მემკვიდრეობის დადებით შედეგებს და ძირითად, წარსულის აგრესიული ძაგებით ხასიათდება.

²⁶ იხ. მაგალითი საქართველოს შეფასების დოკუმენტის საფუძველზე <https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_697%20Georgia%20report.pdf>

²⁷ <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021R1529>>

გამოიყენებს ქვეყნის პროგრესის შეფასების შემდეგ ინდიკატორებს:

1. პოლიტიკური კრიტერიუმები (ევროკომისია).

2. მოსახლეობის პროცენტული მაჩვენებელი, რომელსაც პოზიტიური დამოკიდებულება აქვს ევროკავშირის მიმართ (ევროკომისია/ევროკავშირის დელეგაცია).

3. ევროკავშირის კანონმდებლობასთან შესაბამისობა (ევროკომისია).

4. ეკონომიკური კრიტერიუმები (ევროკომისია).

5. სოციალურ დაცვაზე დანახარჯები - მშპ-ის % (ევროსტატი) და 20-დან 64 წლამდე პირთა დასაქმების მაჩვენებელი ჯინის კოეფიციენტის მიხედვით (ევროსტატი).

6. ციფრული უნარები (ევროსტატი).

7. ბიზნესის კეთების სიმარტივე (მსოფლიო ბანკი).

8. ენერგიის ინტენსივობა გაზომილი პირველადი ენერგიისა და მშპ-ის მიხედვით (ევროსტატი). განახლებადი ენერგიის წილი მთლიანი საბოლოო ენერგიის მოხმარებაში % (ევროსტატი).

9. სათბურის გაზების (GHG) ემისიების თავიდან აცილება (ტონა CO₂-ეკვ) IPA III მხარდაჭერით (ევროკომისია). PM 10 კონცენტრაციები ევროკავშირის დღიურ ზღვრულ მნიშვნელობასთან შედარებით (50 მკგ/მ³); (გარემოს ევროპული სააგენტო).

10. საზღვაო, სახმელეთო და მტკნარი წყლის ეკოსისტემების ტერიტორიების ა) დაცვა, ბ) მდგრადი მართვა IPA III მხარდაჭერით.

11. კეთილმეზობლური ურთიერთობები,

როგორცაა დამყარებული, ფორმალიზებული და განხორციელებული ტრანსსასაზღვრო პარტნიორობის რაოდენობა, შიდა რეგიონული ვაჭრობის პროცენტი მშპ-სთან (ეროვნული სტატისტიკა, რეგიონული თანამშრომლობის საბჭო), საზღვრის გადაკვეთის პირთა რაოდენობა/დღეში, და საქონლის გადამზიდავი სატრანსპორტო საშუალებების რაოდენობა, რომლებიც კვეთენ საზღვარს ყოველდღიურად (ტრანსპორტზე დამკვირვებლები).²⁸

როგორც ზემოთ აღინიშნა, საქართველოს ჩართვა 2023 წლის გაფართოების პოლიტიკაში - ეს საკმაოდ კომპლექსური და რთული თემა იყო ევროკავშირისთვის. საქართველოსთვის კანდიდატობის სტატუსის მინიჭება პოლიტიკური სასწაულის სფეროც არის და მას ამიერიდან თამამად შეიძლება ეწოდოს „კოპენჰაგენს+1“. ასეთი წარმატების, პოლიტიკური ილბალისა და პროგრესის პირობებში საქართველოს ხელისუფლებას, საქართველოს ბიზნესს, საქართველოს პოლიტიკურ სპექტრს, საქართველოს სამოქალაქო სექტორს და მთლიანად საქართველოს ხალხს წარმოეშობა დიდი ვალდებულება ერთიანობისა ევროპულ გზაზე, ურთიერთკრიტიკისა განვითარების გზაზე, პროფესიონალიზმისა და კეთილსინდისიერებისა ბაზრისა და ეკონომიკის მშენებლობის გზაზე, პასუხისმგებლობისა და ხალხის მსახურებისა საჯარო მმართველობის გზაზე, ჰუმანიზმისა სამართლის გამოყენებისა და კანონის უზენაესობის გაძლიერების გზაზე, მშვიდობიანი თანაცხოვრებისა და განსხვავებულის მიმღებლობისა სულიერი განვითარების გზაზე.

²⁸ ქარდავა ე., ჭელიძე გ. ევროკავშირის ბიულეტენი, დეკემბერი, 2023, ფრიდრიხ ებერტის მხარდაჭერით, <<https://www.interpressnews.ge/ka/article/779988>>

asociacia-evropis-droit-pridrix-ebertis-pondis-mxardacherit-gtavazobt-evrokavshiris-biuletens>